

Posudek vedoucího bakalářské práce

Markéta Podolská:
"Byl dobrý sedlák, zemřel v Řecku"
Činnosti člověka doby vikinské a jejich hodnocení
v runových nápisech a ságách
ÚGS FFUK 2012

A) Obsah práce

Tématem práce je komparace informací o životě člověka doby vikinské, jeho aktivitách a hodnocení těchto aktivit, jak je podávají dvě skupiny pramenů: ságy a runové nápisy. Rozdíly mezi oběma skupinami pramenů jsou zjevné. Runové nápisy jsou spíše strohé (zdaleka nejdelší runový nápis z Röku má 750 znaků), zatímco ságy představují delší prozaická díla (5000 slov bývá obvykle definováno jako minimum pro označení "sága"). Nápisy naopak svým počtem mnohonásobně překračují počet ság. Runové nápisy, z nichž autorka vychází, byly vyryty přímo v době vikinské, ságy byly na základě ústní tradice zapsány o dvě století později. Naprostá většina runových nápisů se nachází ve Švédsku, z nějž je dochována jedna jediná sága (*Sága o lidech z Gotlandu*), většina ság se naopak dochovala na Islandu, na němž se z doby vikinské dochoval fragment jednoho jediného runového nápisu (inskripce z Víðey). Srovnání obrazu člověka doby vikinské, jak ho nacházíme v obou typech pramenů, je tedy důležité nejen proto, že může přispět k lepšímu vymezení charakteristických rysů obou žánrů, ale i proto, že může přispět cennými argumenty k dlouhodobé diskusi o spolehlivosti obou typů pramenů.

Po úvodu, kterému je věnována první kapitola, autorka ve druhé kapitole vymezuje svůj materiál (603 nápisů z 6578, jež jsou ze Skandinávie v současné době známy) definuje metodu a poté předkládá výsledky svých analýz. Ty lze rozdělit na dvě skupiny: v první části vypočítává, které činnosti člověka doby vikinské jsou na nápisech zmiňovány, v druhé potom jak byly tyto činnosti a jejich aktéři na runových kamenech hodnoceny. V první části považují za velmi přínosnou analýzu termínů *bóndi*, *þegn* a *drengr*, kolem jejichž sporného významu vyrostla početná sekundární literatura. Autorka se striktně drží svého materiálu a na jeho základě dochází k přesvědčivému závěru, že první termín (do češtiny obvykle překládaný jako "sedlák") označoval svobodného vlastníka půdy a byl tedy v jádře označením příslušníka *společenské třídy* (s. 26-7), nikoliv specifického typu činnosti (polní práce), s nímž je občas slovo nepřilíš vhodně spojováno. Cenné jsou v tomto smyslu poukazy na sedláky účastnící se válečných výprav či zasedající v královské radě (s. 25-7, 30). Termíny *drengr* a *þegn* nesou naproti tomu dle autorky v runovém korpusu zřetelné válečnické konotace (s. 28-29), což je sice výsledek poměrně skromný, na druhou stranu však solidně založený, na rozdíl od mnoha hypotéz, které byly k tématu publikovány.

V druhé části druhé kapitoly podporuje autorka své vývody analýzou adjektiv z runového korpusu, mj. poukazem na to, že adjektivní genitiv *þróttar* ("silný") se vyskytuje pouze ve spojení se substantivy *drengr* a *þegn*. Klíčová je interpretace notoricky problematického adjektiva *góðr*, u něž škála doložených významů sahá od "urozený" přes "zdatný" až k "morálně dobrý". Autorčino řešení, dle něž je vlastní význam adjektiva určen činností či označením postavy, k níž je vztažen (s. 33), je podle mého názoru dobře obhajitelný. Autorka ho navíc podkládá trefným pozorováním, které se týká výskytu různých rozšíření tohoto adjektiva: těžko přeložitelné spojení *harða góðr* je doloženo prakticky výhradně ve spojení s válečnickými substantivy *drengr* a *þegn*, zatímco spojení *matar góðr* (dosl. cosi jako "štědrý jídlem") je typicky spojováno se slovem *bóndi*.

Zvláštní část je věnována nápisům na památku žen doby vikinské, jichž se dochovalo dosti malé množství. Za zajímavý považuji poukaz na nápis ze Saleby (Vg 67), kde zadavatel Freysteinn v první části oslavuje svou zemřelou dceru Þóru jako ženu "nejlepší mezi lidmi" (*bezt með öldum*), v závěrečné kletbě však tomu, kdo by chtěl kámen poškodit či na něj vytesat kříž, hrozí "nechť se stane zbabělou ženou" (*verði at [...] argri konu*). Autorka uzavírá, že nápis ženu oslavuje, jeho druhá část nicméně "sugeruje, že je žena méně než muž" (s. 34). To dle mého názoru není zcela odpovídající výklad. Nápis zcela konsekventně oslavuje ženství, ale jen do té míry, nakolik je distinktivní vůči mužství. Negativní význam získává slovo právě v okamžiku, kdy je narušena hranice mezi mužským a ženským, tj. když je slovo vztaženo na muže.

Třetí kapitola práce představuje analýza pěti vybraných ság, čtyř ság rodových a jedné královské. Autorka nejprve opět popisuje svou metodu a způsob vyhodnocení materiálu. Poté se věnuje rozboru četnosti vytčených činností v ságách, přičemž systematicky komentuje rozdíly v zastoupení jednotlivých činností v konkrétních ságách. Ty pak přesvědčivě zdůvodňuje jako důsledek rozdílného tematického zaměření jednotlivých ság. V krátké vsuvce se věnuje dokladům spojení *bóndi góðr* v ságách, přičemž výsledek potvrzuje její předchozí závěry. Adjektivum *góðr*, vztaženo na sedláka, označuje schopnost dostat požadavkům, které společnost na sedláka kladla: štedrost, pohostinnost a velkolepost ve vystupování (s. 48). Na závěr ještě jednou shrnuje shody a rozdíly jednotlivých ság vzhledem k popisu a hodnocení lidských činností. Ve čtvrté a páté kapitole pak kriticky zhodnocuje shody a difference mezi informacemi, jež nám podávají ságy a runové nápisy o době vikinské.

B) Obsahová stránka práce

Výše jsme stanovili jako dva možné přínosy podobné práce lepší charakteristiku obou typů památek a možnost jasnějšího zhodnocení jejich povahy a spolehlivosti při vytváření obrazu člověka doby vikinské. První z těchto cílů práce naplňuje beze zbytku.

Na závěr své analýzy runových nápisů autorka konstatuje, "že se v případě staroseverských runových nápisů setkáváme s popisem ideálu, do něhož je zemřelý stylizován" (s. 38). Tato stylizace přitom, jak z práce jasně vyplývá, pracuje se dvěma základními prostředky:

i) redukuje realitu života v době vikinské na několik málo jasně vymezených činností (cesta, boj, obchod, správa hospodářství)

ii) těmto činnostem přisuzuje jednoznačně kladnou hodnotu a užívá jich jako prostředků k oslavě zemřelého (sedlák je *matar góðr*, válečník *harða góðr*, zemřelý obecně pak *óníðingr*)

Komplikovanější je případ ság. Stejně jako runové nápisy realitu doby vikinské redukuje (s. 39), liší se však od nich tím, že popisované činnosti přímo nehodnotí (s. 40). Redukce sama je dle autorky "podvědomá" (s. 39), což je tvrzení, které by vyžadovalo vysvětlení a nejlépe i argumentační podložení. Autorka precizně podkládá myšlenku, že odlišnost ságových žánrů i konkrétních ság v jednotlivých žánrech byla podmíněna jejich tématem (s. 53-4), to však ještě nutně neznamená, že nebyla výsledkem cílevědomého záměru. Samozřejmě se mohlo jednat o podvědomou činnost, bylo by však žádoucí, aby autorka uvedla, proč tomu tak dle jejího názoru skutečně bylo.

Největší potenciál k dalším úvahám však spatřuji v odpovědi na druhou otázku a domýšlení teoretických možností, které otvírá. Autorka správně říká, že runové nápisy i ságy jsou *obrazem* reality doby vikinské, v jednom místě je přímo označuje jako "literární obrazy" a dodává, že zobrazují skutečnost "každý z jiného úhlu pohledu" (s. 10). Jak ale ve světle tohoto (bezesporu správného) tvrzení interpretovat výsledky získané analýzou ság a runových nápisů? Uzavírá-li autorka svou práci tím, že "charakteristiky zemřelých a jejich činy, které se zmiňují na pamětních nápisech, víceméně odpovídají tomu, co o vikinské společnosti víme ze ság" (s. 58), máme si tuto shodu vysvětlit tím, že oba prameny popisují dobu vikinskou víceméně věrně? A konstatuje-li autorka, že zmínky o cestování jsou na runových nápisech podstatně četnější (s.56), máme tuto skutečnost interpretovat tak, že Švédové doby vikinské skutečně cestovali více než jejich islandští současníci? Nebo tak, že prudký úpadek cestování, jež následoval po konci doby vikinské ovlivnil později zapsané ságy? Nebo tak, že se zmínky o cestách zkrátka více hodily k žánru runových nápisů, než k žánru rodových ság, který se koncentroval spíše na konflikty lokálního charakteru? Jednalo se o přirozený reduktivní důsledek orální tradice, či vědomou uměleckou snahu zapisovatelů ság?

Nikdo jistě nežádá, aby byly všechny tyto otázky, které jsou badateli již celá staletí diskutovány, obecně a s definitivní platností zodpovězeny v jedné bakalářské práci. Bylo by však jistě záhodno naznačit, jakým způsobem autorčiny analýzy k jejich řešení

přispívají.

C) Formální stránka práce

Po formální stránce lze práci vytknout jen máloco. Oceněnihodné je na prvním místě množství zpracovaného materiálu, na bakalářskou práci zcela neobvyklé. Pozornost zaslouží i proniknutí do komplikovaného systému odkazů na runové nápisy a zejména preciznost při jejich uvádění a překladech. Vzhledem k množství numerických výsledků je velkým přínosem pro přehlednost práce názorné zpracování v podobě grafů. Jen místy najdeme stylistické chyby a překlepy: viz např. "byla již řeč" (s. 48), "přibližně to stejné" (s. 28) či "Jedním z badatelů, kteří vyvracejí tento výklad zastávaný *dreng* a *þegn* jako mužů ve službách krále, je Martin Syrett" (s. 28).

D) Celkové hodnocení

Práce jasně formuluje všechny kladené problémy, precizně shrnuje argumenty pro i proti jednotlivým řešením a na všechny otázky odpovídá na základě shromážděného materiálu. Práce reflektuje velkou většinu primárních i sekundárních pramenů k tématu, formální nedostatky se v ní prakticky nevyskytují, a proto ji navrhuji přijmout a hodnotit jako výbornou.

PhDr. Jiří Starý, Ph.D.
Ústav germánských studií FF UK